



Sumari: — D' art social, Carles Rahola. — De la tràgica fi de Pierrot, Xavier Monsalvatje. — Ginesta! (poesia), Joan Maragall. — A Elsa, (poesia), C. Aregall Massip. — Baltasar Gracià, Frederic Rahola. — Lohengrin, Catulle Mendès. — Un cas de telepatia literaria. — De la nostre poesia, Ignaci Iglesias.

D' art social

(Fragment d' una conferencia).
Febrer de 1907.



O estic fermament convenent de que la literatura, l' art en general, ha d'acomplir una acció d' influencia positiva entre 'ls homes. La tendencia, are, no es pas aquesta. Car es en els nostres darrers temps, apagats els últims ecos del Romanticisme y mort el capítol del naturalisme, que posava guspires de pietat humana y d'ensomni en son obra, que s' ha concretat més y ha tingut adeptes més fervorosos aquesta fórmula, incomprendible pera mí, de «l' art per l' art». Un art infecón, un art que 's contempla a sí mateix, un art que 's fa sort a les remors del món, a les grans tempestes que sotraquejen l' ànima humana. Ah! tinc pressa pera dir que an aquella fórmula jo hi oposo aquesta altre: «l' Art per la Vida»; l' art pera tots els homes; l' art, cor immens ont arriuen tots els dolors y

les joies totes; l' art exquisit que s' engrandirà al donar-se més y més; l' art qu' es, a l' ensemple que Ritme, Bonesa; cant y maledicció; llansa que fereix ardida y má qu' acaricia suau; instrument vindicador y lira de pau. Jo veig, doncs, al poeta semblant, am magnànim geste, cançons y plors pel camí de la vida, recullint les queixes dels homes y purificant tota rancunia en poesia. No es pas aqueix esser, deífic en son isolament, que tots concixem, que 's creu superior als demás, investit d' una missió augusta, menyspreuador, coronat d' or en montanyes inaccessibles; que té per excelsitut el ser refinat, lo que moltes vegades es en ell sinònim d' oscur. El seu art podrà esser preciosíssim, però no serà perdurable. Les obres fortes pera resistir les embranzides dels temps son les obres senzilles y humanes. El que les crea no es pas solsament un artífex més o menys enginyós, que passa hores enteres pulint un sonet. Es el Poeta: es el Revelador: es l' Hèroe. Es el pur, que deixa petxades de llum inextingible. Es el sembrador justicier. Son nom serà beneit per les noves generacions y ses estrofes s' enlairarán vers el cel, cada cop més aprop de la terra, quan els homes entrin en possessió de les cullites futures.

Deia Pí y Margall «que la Humanitat es l'etern Christ y l'art té d'esser el seu precursor etern». Y, en veritat, per mí, en aquestes paraules va sintetisar lapidariament l'autor de la *Historia de la Pintura* la missió de l'Art. Sí; ell ha d'esser sempre 'l missatger de nous estats d'amor sobre la terra, això es, l'herald de la Bona Nova, el capdevanter dels exèrcits de demà. Y per això ha d'enderrocar lo caduc pera poder bastir lo novell. Ha de cantar plors pera anunciar somriures. Ha de fujetejar la iniquitat crudel pera esbossar la silueta inefable de la Justicia. Am Juvenal, esmicola un imperi xorc; amb el Dant, converteix en cendres un papat que fa de la religió del dols Christ un arma de baixes concupiscencies; am Diderot y Voltaire prepara l'adveniment de la Revolució Francesa, qu'obre les portes del Dret a tots els homes; am Victor Hugo, tempestós y sublim, mina 'l poder reial y funda la República; am Tolstoi, fa trontollar sobre llur fonaments de segles la teocracia russa y una de les organitzacions socials més injustes, vergonya de la Europa progressiva; amb Anatole France inquireix l'Avenir y evoca la Ciutat futura. L'art, en Cervantes es bonesa; en Rousseau, filantropia; en Lamartine, llibertat; en Zola, harmonia; en Carducci, lliurepensament; en Ibsen, veritat; profecia en Wells; solidaritat en Guyau.

Aquet, per mí, es l'art veritable, que resta sobre l'enrunament dels segles: el que fon el present am l'avenir; el que consola y odia y arma 'l bras dels homes y els porta al combat. Per ell parlarem a través dels segles y col·laborarem en la obra dels nostres germans devenidors.

Què 'n restarà de les deliquescencies dels nostres poetes? què d'aqueixos exquisitíssims joiells trevallats pacientment, fredament, que a tots ens han captivat, que tots hem volgut imitar en alguna hora de vanitat o d'incons-

ciencia? Moltes de les produccions de la literatura moderna restaran no més que com a documents pera estudiar la degeneració de certs temperaments, el frenètic malestar d'una societat que no viu serenament, reposadament; qu'ha fugit de la terra; sonora sota la gloria del sol; que no té somnis ni sent en son pit el sagrat escalf dels ideals; societat de la paradoxa y la rialleta enigmática, que 's burla de la Quimera qu'enllà d'enllà 'ns atrau y ens fa pantejar, posant una fulguració de creensa en el nostre esguard y un tremolor de fè en els nostres llabis.

Emprò, aquet concepte que jo tinc de l'art no he pensat mai convertir-lo en tèsi artificiosa, en declamació avorrida, fent-me orgue d'un sectarisme determinat. Guerra Junqueiro, el titànic poeta de la terra germana de Portugal—aqueix poeta que tan ens caldria traduir y estudiar, per la seva fortesa y sinceritat, per l'aire sà que porta—ha dit que «reduir l'art a la política, a l'amor o a la naturalesa, es amputar l'infinít». Això vol dir que l'art ha d'esser universal y que, vibrant dels dolors y les joies de la terra, no ha de devallar de la regió serena ont extén ses ales fetes pera solcar la immortalitat. No empetim l'art, però no l'enlairèm tant que 'ls homes arribin a perdre'l de vista y no sentin sa veu. Fem un art natural que no rebutji res, que ho canti tot: car no hi ha cosa on no hi bategui la poesia infinita, y les Muses, am llurs dits rosats, purifiquen en bellesa tot quant toquen. Ben del nostre temps, com he dit, que trovi en ell ressó el sort estrèpit de les vagues formidables y devalli a les mines, que son l'infern social de la nostre *Commedia*; que conti lo que 's veu—lo que no 's veu—en els barris miseriosos, la tragedia vulgar de les llars sense pà; que no defugi de descriure hòrrid el subsol del vici, am la prostitució famolenca extenent sos tentàculs llefis-cosos al vianant; que segueixi en llur exode

dolorós als expatriats de tota pàtria, que van pels camins cercant un tros de terra on reposar; qu'entri silenciosament als palaus sumptuosos, a les fàbriques ressonantes, als docks, als barcos, a les casernes, als centres burocràtics, a les borses, als hospitals... En part, aquest es l'art que predicà l'Emile Zola, el poderós y ensemps tendrívola novelista que va crear pobles y ciutats d'homes, forsa menyspreuat avui per reacció comprensible contra l'extrèm a que ell y els de la seva memorable escola portaren llur teoria, pintant arreu, deliberadament y aduc morbosament a voltes, l'horror, el mal, la llaga, la anormalitat, el vici que corromp, l'egoisme, com si la vida sols se compongués d'això, com si la virtut, el bé, l'altruisme, el sacrifici, el sàviure moral que proporciona la joia més pura — tot això, que anèm realisant lentament—fos cosa de un altre mon que obeeix a lleis diferents d'les nostres o un somni d'alucinats o d'essers superiors que no participen de les miseries de les terres baixes.

D'aqueixos grans homes que vos he dit, veritables precursors per els quals ha parlat el nostre temps, la paraula encesa de profecia dels quals ha fet oviradors nous horitzons a l'esguard feble dels homes, no ha pervingut a Catalunya llur alè poderós. La nostre literatura, el nostre art, en l'ample sentit del mot, ha romangut llarc temps clos, com va tenir la patriòtica valentia de dir en veu forta 'l meu amic Jaume Brossa. Lo de fóra 'ns ha espantat. Hem cregut, bons infants, que lo nostre era lo millor, que 'ls elements de la nostre terra abastaven pera produir creacions personals y perdurables, y ens hem tencat dins el casal dels nostres avis, recordant llurs gestes vora la llar amable. Y a l'últim, quan ens hem vist ridículs a nosaltres mateixos, quan les «pa-

tritiòques» han fet riure y les melangioses plantes de la anyoransa del passat han devingudes cursis, alguna manifestació de la literatura forana ha arribat fins a nosaltres, es cert, y aquesta ha sigut la decadenta francesa, que 's doña 'l cas de que influeixi en algun jove a través de poetes castellans pera 'ls quals la Poesia es una verge malaltissa, y potser aixís tenen raó de concebir-la; no nosaltres, al plè de la renaixensa! Hem après de Verlaine a amar la simfonia de la paraula y la vaguetat de la cosa tot just insinuada; hem fet medallons a lo Heredia, l'insuperable autor dels *Trofeus*; hem cantat aristocràticament a la manera del principesc Gabriel d'Annunzio. Hem imitat als inventors de dolors pàlids y alegries avellutades, sense pensar que 'ls qu'han assolit la originalitat estargint-los, eren, més qu'individualitats, casos... Els vents fecons de revolta y d'inquietut no han passat demunt les nostres terres. Hem somrigut devant dels problemes que més preocupen avui als homes eminents dels pobles lliures. En poques produccions de la joventut nostre veig la influencia dels autors qu'enderroquen lo vell, que creen «nous valors», afirmant decididament l'imperi august de l'ideal qu'avensa.

Acàs prové d'això la manca d'un home representatiu que sigui l'verb suprèm del nostre poble, que 'l meni y el transformi... Remarqueu-ho. Les nostres lletres no tenen pas un Carducci, no, que feu passar un tremolor de llibertat per les nobles terres d'Italia; no tenen pas, no, un poeta com Guerra Junqueiro, de qui vos he parlat avans, que apostrofa en sa *Mort de Don Joan* a Jeová, com a pare del mal, y encarna en Christ y Prometheus l'ideal de la humanitat; no tenen pas, no, un home del tremp de Zola, que «fos un moment», entre nosaltres, «la conciencia humana», en les lluites de Catalunya; no tenen—que han de tenir!—

un Bjorson, campió de les causes de justícia, qu' es avui, mort l' Ibsen, la més alta representació de Noruega, la patria qu' ells crearen... Aquí encare no hem passat de cantar la patria, la fè y l' amor—en un sentit restringit, no en el sentit amplíssim que Pí y Margall doná an aquesta trilogia floualesca en el seu cèlebre discurs dels Jocs Florals de Barcelona—com si fossim en els bons temps dels trovaires, en que la gaia ciencia no era més qu' un art de gentilesa... S' ha dit mil voltes, inflant la veu, els odis de la patria; s' ha glosat un sens fi de vegades els famosos versos den Balaguer: «Ai Castella castellana!...» però no s' ha fet una obra d' art del nostre temps y no solsament del nostre poble... Y jo no endevino 'ls jorns epifánics en que l' Hèroe sorgirá rutilant a Catalunya.

No observo pas enlloc aqueixa trisansa dels grans moments de concentració d' un poble, de plenitut esperitual, que precedeixen a la vinguda del Creador.

Això no vol pas dir que no hi hagi a Catalunya qui fassi humanisació d' art. N' hi hauria prou am citar el nom de l' alt poeta y dramaturc Ignasi Iglesias, pera desmentir-me. Però l' Iglesias mateix, l' admirable autor de *Les Garces*, aqueix cor ardent qu' ha arribat al viu de la humanitat y ha parlat am tanta intuició de la gent del poble, de les ànimes senzilles dels humils, pecá en sos primers drames pel costat contrari. Veient representar *La Resclosa*, per exemple, que té tocs de mestre, m' he preguntat qualques vegades si 'l que l' ha escrita no s' haurá dit avans: «vull fer art social» o «vull fer art humá» y s' ha posat a escriure amb el propòsit de que 'ls seus personatjes obresin de tal o qual manera pera demostrar una tèsi premeditada. Jo, com que crec que l' escriptor ha d' esser sobre tot sincer y expontani, escoltant la seva propia veu y no basant en càlculs apriorístics el caràcter que vol donar a la

seva obra, abomino d' aquet procediment, malgrat la meva fonda admiració per Zola que, com es sabut, no 'n seguí d' altre en el plan dels seus *Rougon-Macquart*, fent a sos hèroes juguets d' un determinisme tenebrós. Avans que tot el literat ha d' esser fidel a la naturalesa, deixant qu' ella obri, y ella certament no es pas uniforme ni precisa en ses lleis, no assenyala pas una línea recta als homes. Infinitament cambianta, tira per terra tots els nostres càlculs. El regne de les sensacions román en el misteri. Es absurde, doncs, trassar tipus per endevant d' aquesta manera: dient, per exemple: «Fulano, donat el seu temperament, les qualitats o defectes hereuats, en circumstancies tals o quals farà això o allò.»

Sortosament, aquet fatalisme científic es inadmissible y hi ha que comptar tot hora am lo inconegut y imprevisit, am la forsa feconda y misteriosa que no més se revela als escullerts, als que per llur potencia de vidents poden saber lo que perdura en el fons terrible y ignorat de la consciencia humana.

Quan l' Hèroe hagi vingut, la Paraula 's farà, com un jorn se feu la llum sobre 'l caos caliginós. La paraula será social. Atravessarà lluminosament la negror dels nostres jorns.

Oh! la paraula santa y renovelladora... Que triga a sentir-se entre nosaltres!... Tinguèu en compte qu' ella es la forsa. ⁽¹⁾ *Rien n' est plus puissant que la parole. L' enchaînement des fortes raisons et des hautes pensées est un lien qu' on ne peut rompre. La parole, comme la fronde de David, abat les violents et fait tomber les forts. C' est l' arme invincible. Sans cela le monde appartiendrait aux brutes armées. Qui donc les tien en respect? Seule, sans armes et nue, la pensée.* Es la paraula de Christ qu' alsá la Ciutat democrática sobre les runes de

(1) *Monsieur Bergeret à Paris.* — Anatole France.

l'imperi romà. La paraula ha engenrat les Revolucions y ha inflammat el cor dels pobles, portant-los a l' assoliment de llurs destins. La paraula es lliberadora: recordeu-vos de la defensa de Calas per Voltaire, recordeu-vos del *J'accuse* de Zola, qu' encare sentim vibrant a l' entorn nostre. Jamai havia arribat la paraula a una tal altesa d' acció. Ella sola va deturar un poble que corria enfollit a l' abím; ella va impedir que la Justícia 's deshonorés marcant am roig estigma 'l front nobilíssim de Dreyfus.

Ens manca la paraula pera redimir-nos y ens manca l' art pera que 'l nostre viure sigui serè. No es paradoxal dir que si vivim migradament es perquè no floreix l' art al nostre entorn. Ens hem oblidat de qu' es fonamental pera viure am joia embellir la vida. Fer-la lo més bella possible tindria d' esser, en efecte, l' anhel dels nostres anhels. Bellesa en el parlar y en el geste. Bellesa en el vestir. Bellesa dintre la llar, en els carrers, en els parcs, en els edificis. Bellesa en els llibres, en les oracions, aduc en les festsomies... Bellesa en els actes aparentment més insignificants. Aquet tindria d' esser, pera mí, l' ideal de tots els homes dignes de creure que la vida, la nostre pobre vida opaca, es quelcòm que pot esser superat.

Pera que la Bellesa fos com una constant ofrena feta a tots pels deus amables, l' art tindria d' esser essencialment democràtic. Que tots fruissim de la emoció qu' hom sent davant d' una estatua qu' es ánima y es linia, o d' un quadro qu' es simfonia de colors y de llum, o sentint música, l' art ideal per excelencia, ennoblidor de tota mala passió. Amar la Bellesa tindria d' esser un dever, com en el gran poble de Grecia, del qual Wagnér diu « que ses mateixes ruines ens ensenyen de quin modo, en nostre mon modern, podria fer-se-ns soportable la vida. »

La Bellesa grega y la bondat cristiana son els dos ideals que fusionats podrien fer possible una forma superior de vida.

Pensèu que l' art ha d' esser social y que tothòm té dret a gaudir ne. Rebutjèu aquelles paraules den Ganivet, quan diu que no més desitja que 'l poble pugui afartar-se y divertir-se a la seva manera. Pensèu que cada terra ha de tenir un art propi, però bategant en ell tot lo que té angoixosa a la nostre època. Pensèu que l' art no s' ha d' amar en sí, que té una missió a cumplir: qu' es l' etern precursor de la Humanitat-Christ, com deia Pí y Margall, y que una nova Era s' anuncia a fora del nostre poble mentres nosaltres restèm callats.

CARLES RAHOLA.

En el número vinent publicarem:

WAGNER A GERONA

per PRUDENCI BERTRANA.

De la trágica fi de Pierrrot

Derreres escenes



S a la caiguda de la tarde.

Una cambra pobre y desmantelada. Els mobles, — tres cadires y una calaixera, — cauen contorsionats vensuts pel trevall, l' humitat, la velluria...

Per la finestra oberta de bat a bat, entrà una claror molt blanca, molt feble, tallanta, claror reflexada per les nines glauques d' una novia morta... En l' ambient hi ha quelcòm dolorós... tristeses, nostalgies, blasfemies qu' un día y en una hora parella ensombriren l' august front de Chopin...

Pierrot mira estranyament a sa companya Colombina, arraulida en un angle com aucell sorprès per les primeres neus.

Pierrot

«Tremoles?»

Colombina

De fret!... Tens un mal hostatje, Pierrot.

Pierrot

Ja sé que no es cap palau confortable.

Colombina

(Extremint-se còmicament.)

Avui hi entra un vent tan glassat que talla la carn y arriba fins als ossos.

Pierrot

No ho entenc!... No ho entenc!... El fret de ma cambra te fa llagrimejar, petar de dents y t'omplena 'l cos d'esgarrifances, mentres que a mi 'm porta una xardor que m'ofega, que 'm fa bullir la sang y 'm crema la pell... No ho entenc!... No ho entenc!... Que no podria ser, Colombina, que dintre ma cambra hi niessin per primera vegada la teva por y la meva gelosia?... Aquet matí, Arlequí m'ha dit: «Pateixes, Pierrot; duptes de l'amor de Colombina qu'es bona y que viu a tota hora a la llum dels teus ulls febreros.» Més jo no dono pas gaire de fe a ses paraules encare que m'aconsolein forsa: Arlequí té l'ànima més estrafeta que 'l seu cos deforme... Margot també ha sortit a ton favor, dient: «Pateixes, Pierrot, perquè tems l'oblit d'una dona que sols pensa am la blancor de ta carn y am la dolcesa de ta paraula.» Bell parlar que jo estimaria molt si no sapigués que sota 'ls seus bons posats s'hi amaga una vulgar arcabota... El Doctor no ha volgut ser menys que 'ls seus companys, y m'ha dit: «Pateixes, Pierrot, perquè vols. T'espanta l'engany y no goses esbrinar la veritat, tems l'oblit y 't manca valor pera llegir francament en uns ulls aimants. Ves segur fins a la consumació de la jornada y en el fons hi veuràs resplandir a Co-

lombina com una santa...» Y per un moment, l'alegria ha tornat a iluminar ma cara sombra y 'm sentia més felis qu'un aucell tip y lliure. Però 'l dubte ha tornat quan i' he sentit queixar per coses que avants te passaven despercebudes, quan t'he vist molt ben vestida malgrat la nostra pobresa, quan he oit el brollar la mentida en 'ls teus llavis pera escursar l'estada vora meu... Y la vergonya ha vingut altre volta a cremar-me les entranyes y la sang!...

Colombina

Pobre Pierrot! Pobre Pierrot! (*Li fa un petó a cada galta.*)

Pierrot

Tens els llavis de gel!

Colombina

D'un gel amorós.

Pierrot

Potser! Potser!... Tu has dit que 'l día d'avui era fret, que la neu era demunt dels camps y de la vila, que tot era blanc... Potser! Potser!... Pera mi, es solsament un día negre... (*Silenci*). La boira no s'esqueixa... (*Queda bona estona pensatiu, estrenyen-se el llavi inferior am dos dits de la mà dreta*) Colombina?

Colombina

Què vols?

Pierrot

Vui parlar-te francament. Vui dir-te tot lo que t'estimo y tot lo que puc odiar-te, vuy obrir de bat a bat mon cor.

Colombina

Fa fret, Pierrot!

Pierrot

Escolta!... Jo no trobaria pas paraules pera dir-te de la manera qu'estimo aquesta teva boca. Quan me besa es un bàlsam qu'amoreix mes ferides, quan me parla una capsa de música somniada. L'estimo tan y tan, que 'l día que tingues la certesa que floreix melodies per un altre o que 'ls seus petons no son per ma carn desitjosa, la faria devenir inmòvil

y muda amb un licor que 'l Doctor m' ha regalat per si mai volia apagar els dolors de la vida.

Colombina

Llibertar-se de la vida!

(Riu sorollosament)

Pierrot

Escolta!... Presoners dintre l' enreixat de tes fines y negres pestanyes, guardes els misteris dels teus ulls d' argent. A qualsevol hora donaria la meva vida pera conèixer els seus amors. Te miro fit a fit, y veig que 'l tresor dels teus ulls enmiralla negrors allà on sempre hi havia vist resplandir la blancor dels meus vestits y de ma cara polsosa. Ja ho veus: donaria la vida pera allunyar el dubte, més avans te'ls arrancaria amb un punyal d' acer y ambre, ric present d' Arlequí.

Colombina

Just càstic a la perversa!

(Riu bojament)

Pierrot

El teu coll avellutat, rosat, madur, es pera mí lo més bell que a la terra existeix. Ell es com la tija carnosa d' una planta de mar; ell es tebi, suau a totes les caricies. L' estimo tan, que si un jorn hi vegés el rastre d' un petó que no hagués sortit de ma boca, l' enrondaria estretament amb una maravellosa corda d' espart dorat y seda negra trenada per Margot.

Colombina

L' amor en el jardí dels suplicis!

Pierrot

Jo no sé si la meva estimació t' espanta o es que no la comprens.

Colombina

Tan gran y difícil la creus?

Pierrot

Gran, inmensa, única!... Inevitable, crudel, fera.

Colombina

Pobre Pierrot!... (Ríguent esbojerrada fes-

teja l' enamorat... Acostant la boca vora una de ses vinclades orelles, diu paraules de foc, de por, de sang, de conjur... Després am ses mans llirioses li clou les parpelles y posant-hi la boca al bell cim, deixa que somniosament hi floreixin tres petons.)

Pierrot

(Desfent-se de Colombina y aixecant-se encarceradament)

No 't veig; no 't veig, ton bès m' ha encegat, Colombina!... Quan els teus llavis nins han caigut demunt dels meus ulls, m' han semblat els d' un cadavre... Y 'ls teus petons han sigut pesants, lents, frets com els de la mort covarda, Colombina! Sols una claror molt feble, molt blanca, atravessa mos parpures adormits; sembla que la lluna ha baixat a la terra y s' ha interposat entre nosaltres!... (Entra el Marquès amb una capsa de joies y Colombina li signa qu' entri sense fer fressa.) Quin desamor hi deü haver en els teus llavis, quan un sol dels teus petons me glassa 'ls parpures!... Quan ta boca desgranava paraules vora meu, he sentit com me feria ta llengua triangular y punxanta com un fible!...

No hi fa res, que de la teva rialla solsament puc viure... Viure aprop teu, am tes burles y tos petons, encare que 'm matin, Colombina!...

Colombina mira y 's posa les joies que 'l Marquès li va oferint gentilment... Pierrot ert, el cap enlaire y 'ls brassos caiguts, plora. Les llàgrimes que li cauen cara avall, li marquen un solc negrós en sa fesomia enfarinada. Colombina se 'l mira y riu més follament que mai mentres Pierrot va cap allà on perleja la rialla. La teva rialla, tan sols la teva rialla per viure. (Lí agafa y acaricia la mà que té lliure—l' altre li besa silenciosament el Marquès—més de sopte fa un salt funambulesc allunyant-se com si hagués sigut picat per un escorpió.) Ah! Quin fàstic! quin fàstic!... Volia amanyagar tes mans y he palpat llefiscositats de joies, presents del teu amic Marquès que potser

és dins ma casa... Ah! Quin fàstic! quin fàstic!..
(Regira nerviosament un calaix a les palpantes
y quan troba la corda de Margot la ensenya
com un trofeu y crida esbojerrat. Colombina
llensa un crit d' esglai y s' abraça poruga
amb el Marqués.) No tinguis por; no t' abor-
reixo prou pera matar-te. Mudo de pis y m'
enduc els mobles bons, tota la meva fortuna...
Pierrot aquesta nit vol enmaridar la a pàlida
lluna... (Surt)

Marqués

Proves de llegir el teu pervindre en les
joies?

Colombina

Recordo a Pierrot; voldria explicar-me son
últim geste y ses darreres paraules...

Marqués

Les joies poden recordar magnífiques tes
belleses... El zafir, color de mar, el misteri es-
meragda dels teus ulls apagats. L' irisat d'
òpal, seda grisa y rosada, l' hermosor de ta
pell de níspier. El rubí, roses de foc, la sang
que traspua dels teus llavis alegres.

Colombina

L' òpal es tan palid, que m' recorda 'ls
llavis vensuts per la febre dels moribonds... Me
'l miro y en el fons me sembla que hi veig
vibrar la mueca de Pierrot enamorat.

Marqués

Fantasies!...

Colombina

Y recorts...

(Pausa llarga)

(Entren Margot, Arlequí y Doctor, la fas
descomposta y les mans tremoloses y 'ls ulls es-
verats. Queden fent rengle devant la parella
Colombina Marqués.)

Margot

La terra dorm silenciosament sota una tofa
de neu...

Arlequí

Y 'l cel es blanc y 'ls horitzons se confo-
nen...

Doctor

Y la lluna ho amortalla tot am sa claror
platejada.

Colombina

Y Pierrot?...

Margot

Penjat tot blanc en un arbre del jardí. Solsa-
ment veuriau la negror de la corda que vaig
regalar-li.

Arlequí

Y 'ls botons de sa casaca esparracada...

Doctor

Y 'l casquet de sa testa humil!

*Al sentir Colombina la fi tràgica de son
amat, retira ràpidament la mà que 'l Marqués
festejava... Pausa... Se 'n penedeix, somriu al
galan, s' allisa 'ls cabells am posa descuida-
da, y torna an el Marqués, perquè li besi sa
blanca y enjoiada ma.*

XAVIER MONSALVATJE.





Ginesta!

La ginesta altre vegada,
la ginesta am tanta olor!
Es la meva enamorada
que ve al temps de la calor.
Pera fer-li una abressada
he pujat dalt del serrat;
de la primera besada
m' ha deixat tot perfumat.

Feia un vent qu' enarborava,
feia un sol molt resplendent;
la ginesta 's remenava
furiosa, al sol rient.
Jo la prenc per la cintura,
la estisora va enrenou
desflorant tanta hermosura
fins que 'l cor m' en ha dit prou.

Amb un vimet que creixia
ignoscent a vora seu
he lligat la dolsa aimia
ben estreta en un pom breu.
Quan l' he tinguda lligada
m' he girat al mar de cara
que llua com cristall,
he aixecat el pom enlaire
y he arrencat a corre avall!

JOAN MARAGALL.

A Elsa

¡Oh Elsa llegendaria, que prens forma humanal
en l' art sublim d' un Wagner que t' ennobleix serena!
¡Oh Elsa d' ulls claríssims, de la daurada trena.
y la ànima senzilla, ingénua, diyinal!
¡Oh Elsa que no troves el cavallé ideal
que 't fassi de sa vida espléndida la ofrena,
que canti la puresa que ton alt fron llumena
y aterri la calumnia d' un crim odiós, fatal!
serena-t, no deliris, amor de grans amors;
allunya de la terra els ulls somniadors
y al lluny del mar admira ton noble paladí:
Lohengrin l' anomenen y vé del Sant Graal.
Es brau, es bell y noble. Son cer fereix lleal.
Escolta-l, Elsa: 't canta y es son accent diví.

c. AREGALL MASSIP.

Baltasar Gracián



EMPRE es profitós,
pera coneixe intimament l' esperit d'
una època o d' un poble, esbrinar els escrits satírics y literaris on se transparenten les idees, les costums, la manera de pensar y d' esser de tot un període o regnat, revelant-se com a verdaders arsenals de l' historia.

Entre 'ls clàssics espanyols, pocs n' hi han hagut després de Cervantes, tan traduïts y apreciats fóra de casa com Baltasar Gracián, en l' esperit filosòfic del qual sapigueren penetrar més fonament els extranyos que 'ls propis. Schopenhauer mateix ne feu son autor predilecte, traduint son *Oracle Manual*, y deia que, per ell, un dels millors llibres del mon era 'l *Criticón*, potser enamorat de son pessimisme, qu' es ni més ni menys que 'l dels nostres grans místics, que li fa exclamar: «*ser héroe del mundo poco ó nada es; serlo del cielo es mucho; la felicidad murió para el mundo y vive para el cielo*».

El nostre Capmany, que tracta amb exagerada duresa a Gracián, per son estil, reconeix que 'l *Criticón*, ben podat, resulta una obra de geni, digne de fer honor al seu segle y a la seva nació.

Tomàs Carlyle, en son famós llibre *Els Hèroes*, deixa veure reflexos de Gracián, que tractá del mateix assumpte en ses dugues obres *El Héroe* y *El Discreto*. L' autor anglés pon-

era sobre totes les excelències de l' hèroe, la sinceritat, en lo que no porta ventatja a Gracián, que digué que 'ls homes eminents consideraven com una especie de traició (1) el dissimul, mostrant sempre despreci envers l' afectació, enamorat com era de l' imperi natural y del senyoriu en el dir y en el fer. Com Carlyle, que colocá entre 'ls hèroes a l' escriptor, que endevinant lo que viu sempre etern en el fons de les coses, ho fa visible a tots am paraula profètica, Gracián declara que sense saber no hi ha senyoriu, y entre 'ls hèroes hi posa 'ls grans escriptors, *ya que el saber y el valor alternan grandeza*. No té res d' extrany, per lo mateix, qu' en Castelar, referint-se a Carlyle, afirmés qu' en tota la nostra literatura no més hi ha un autor que se li pugui comparar, essent aquèl Gracián, qu' es de mena incomparable (2).

Qui sap si l' escassa popularitat de Gracián a casa seva es deguda a no haver viscut a la Cort, en aquells temps en que tots els homes de lletres s' arriaven a la seva ombra? Hi ha també que Gracián no se dalia per la gloria personal, com ho demostra 'l fet d' haver publicat la major part de ses obres amb el nom de son germá Llorens; y lo més trist es que si alguna popularitat conseguí a Espanya, fou precisament per ses obres més lleugeres, com la *Agudeza y Arte de Ingenios*, qu' es un verader joc de l' enteniment, un finíssim art de subtilisar l' expressió o l' idea, en el qual trobarien mina inestroncable 'ls que s' anomenen avui decadentistes y deliquescents, en llur afany d' enterbolir, per medi de la foscor rebuscada del pensament o de la forma, un estat poètic de l' esperit. Felip IV, qu' era un conceptista, tenia dita obra en gran estima, y sens dubte a tal llibre 's deu principalment el que Baltasar

Gracián hagi sigut considerat a Espanya poc menys que 'l Góngora de la prosa, essent aixis que, entremig de la fullaraca de l' erudició y dins de l' alegoria de que constantment s' acompanya, cap escriptor castellá potser ha posseit com ell la concisió en la frase y la brevetat de la sentència. Per aquet sol motiu ha sigut el desesper dels traductors.

Apart de sos mèrits no prou reconeguts, una altre raó m' obliga també a parlar-vos de Baltasar Gracián, y es la de que s' acostava molt a nosaltres, demostrant per Catalunya y Barcelona una estimació que crida nostre agraiment. Fou Rector del Colegi de Tarragona y es veu que coneixia 'l catalá per alguna cita ben ensopegada que 'n fa a les seves obres. Durant la guerra de separació pareix que 's trobava en nostre sòl y aprop dels exèrcits castellans, com ho prova 'l que, parlant del cavaller y escriptor portuguès Pau de Parada, que va defensar Tarragona quan la sitiá 'l Marquès de Motte, y que prengué part en la batalla de Lleida contra 'l Comte d' Harcourt, digui: *«todo esto lo ví, yendo á su lado hasta la misma trinchera enemiga (1)»*.

Cita les paraules, qu' esdevingueren profètiques, del Duc de Nochera, Virrei d' Aragó, quan li donaren ordre de qu' entrés per Lleida am l' exèrcit mentres el Marquès de Velez ho feia per Tortosa, que representant els inconvenients de fer la guerra a Catalunya y comprenent que 'ls catalans cridaríen als francesos en llur auxili, esmentá la fabula del cavall quan demaná auxili a l' home contra 'l cervo: *y el hombre le ensilló y le enfrenó y después le tuvo siempre sujeto (2)*.

Gracián, contrastant am l' animadversió de molts de sos contemporanis, escriu, parlant de

(1) *El Oráculo* (pág. 447).

(2) *Los Héroes* de Tomás Carlyle, traducción de D. Julián J. Orbon, con un prólogo de Emilio Castelar.—Madrid, Manuel Fernández. 1893.—Tomo primer (pág. XV).

(1) *Agudeza y Arte de Ingenios*.—Obras de Lorenzo Gracián. Tomo segundo.—Barcelona; por Joseph Giralt, año 1734 (pág. 162).

(2) *Agudeza y Arte de Ingenios*.—Tomo citat (pág. 288).

Catalunya: «los catalanes saben ser amigos de sus amigos; también son malos para enemigos: bien se ve, piensanlo mucho antes de comenzar una amistad, pero una vez confirmada hasta las aras. ¿Cómo puede ser esto, instó un forastero, si allí se hereda la enemistad y hasta más allá de el caducar la vergüenza, siendo fruto de la tierra la bandolina? Y aún por eso, respondió: que quien no tiene enemigos, tampoco suele tener amigos. Con estas noticias me fui empeñando la Cataluña adentro; corrila toda que bien poco me faltaba, cuando me sentí atraer el corazón de los imanes de una agradable estancia, antigua casa pero no caduca. Fuime entrando por ella como Pedro por esta y notando á toda observación cuanto veía, que de las alhajas de una casa se colige el genio de su dueño. No encontré en toda ella ni con niños ni con mujeres; hombres sí y mucho, aunque no muchos, que á prueba me introdujeron allá. Estaban cubiertas las paredes de retratos, en memoria de los ausentes, alternando con unos grandes espejos y ninguno de cristal, por excusar toda quiebra; de acero sí y de plata, tan tersos y tan claros como fieles. Todas las ventanas con sus cortinillas no tanto defensivo contra el calor cuanto contra las moscas, que aquí no se toleran ni enfadosos ni entrometidos» (1).

En altre lloc, parlant de Barcelona, la anomena «centro de sabios, modelo de honestidad, cantera de Reyes, que los dió á Aragón y de aquí á Castilla.»

Per altre part, ell, que tant extremà sos dicteris contra les dones, enaltí més d' una vegada la honestitat y el recato de les dones catalanes.

Pintava am má de mestre 'l nostre afany per la riquesa, quan, devant de les portes

(1) *El Críticón*; pág. 161.—Obras de Lorenzo Gracián.—Tomo primer que conté «El Críticón», primera, segona y tercera part.—*El oráculo y El héroe*.—Barcelona; por Pedro Escuder y Pablo Nadal, impresores, año 1748.

de l' interés, en son *Críticón*, deia que no més eren tancades pera 'ls joves, car de trenta anys en amunt «se franqueaban á todo hombre, si ya no fuese algún jugador, descuidado gastador ó castellano, gente toda de la cofradía del hijo pródigo; mas á los viejos, á los franceses y á los catalanes puerta franca y aún les convidaban con el manejo».

Es curiós el passatge en que revela la estimació que 's feia de la nostre moneda: «Yo os quiero dar mejor regla que todas, la nata del vivir, pero habéis de pagármela en trentines catalanes. No será posible, respondió—¿Por qué no? Porque no han dejado uno tan solo los monsiures.» Tal volta vol significar amb això que 'ls francesos que batallaven per Catalunya la havien escurada per complert de sa moneda,

Moltes altres alusions podriem retreure a les coses de la nostre terra, si anessim escorcollant les obres de Gracián, però 'ns cal el temps pera discorre una mica sobre les idees de tan original escriptor respecte als Prínceps y el bon govern dels Estats.

L' obra més notable, baix aquet concepte, es la qu' escrigué amb el títol de «El Político Fernando», que doná a llum a Saragossa, l' any 1640, son coral amic en Vincencio Juan de Lastanosa, erudit y coleccionista de fama.

En aquesta obra volgué Gracián contrarrestar les doctrines del Príncep de Machiavel, per més qu' en certs punts coincideix amb el gran escriptor florentí, que, segons el nostre autor: «parece que tiene candidez en sus labios y pureza en su lengua y arroja fuego infernal que abrasa las costumbres y quema las Repúblicas.»

Gracián, con Machiavel, se sentí emportat per l' anhel de fundar grans monarquies, empenyo que caracteriza 'l Renaixement, girant la vista cap a l' Imperi romá, però això no impedí qu' amdós sentissin l' amor a la terra on

nasqueren. Machiavel es sempre florentí; en Gracián s' hi ensopega totseguit l' aragonès. Aquell, ambiciona que la Casa dels Mèdicis sigui la redemptora de la Italia, y aquèl ben clar manifesta sa fat-lera pel predomini d' Aragó. Gracián fa constar am complacencia que 'ls extrangers, d' Aragó ne diuen *la buena España*, y, per lo tant, no vol referir-se a Aragó quan s' expressa aixís: « *la soberbia como primera en todo lo malo, cogió la delantera; topó con España, primera provincia de la Europa; parecióla tan de su genio que se perpetuó en ella; allí vive y allí reina con todos sus aliados, la estimación propia, el deseo ajeno, el querer mandarlo todo y servir á nadie; hacer del D. Diego y vengo de los Godos; el lucir, el campear, el alabarse, el hablar mucho, alto y hueco; la gravedad, el fausto, el brío con todo género de presunción y esto desde el noble hasta el más plebeyo...* »

Gracián fou com Machiavel un entusiasta del Rei Ferrán, el qual, segons el florentí, d' un rei dèbil se torná per fama y per gloria, el primer rei dels cristians, apareixent les seves accions, si bé 's consideren, totes grandíssimes y alguna extraordinaria. El nostre aragonès comensa 'l seu llibre amb aquestes paraules: « *Opongo un Rey á todos los pasados, propongo un Key á todos los venideros: D. Fernando el Católico, aquel gran maestro del arte de Reynar, el oráculo mayor de la razón de Estado.* »

Gracián se condol de la poca estima que mostraren sos vassalls a dit Rei, que durant molt temps no fou més que 'l consort de la Reina Catòlica: « *Los extranjeros le atribuyen todo lo malo y los españoles le niegan todo lo bueno; aquéllos le acumulan las culpas y éstos le niegan los aciertos.* »

En el *Criticón* manifesta la mateixa recansa en aquesta forma: « *al mayor rey del mundo, pues fundó la mayor monarquía que ha habido ni habrá, al rey Católico D. Fernando, nacido*

en Aragón para Castilla, sus mismos aragoneses no sólo le desfavorecieron; pero le hicieron el mayor contraste para entrar allá, por haberles dejado repetidas veces por la ancha Castilla; mas él les respondió con plena satisfacción diciendo que los mismos aragoneses le habían enseñado el camino, cuando habiendo tantos famosos hombres en Aragón, los dejaron todos y se fueron á buscar su abuelo, el infante de Antequera, allá en Castilla, para hacerle su Rey, apreciando más el corazón grande de un castellano que el estrecho de los aragoneses, y hoy día todas las mayores casas se trasladan allá, llegando á tal estimación las cosas de Castilla que dicen en refrán, que el estiércol de Castilla es ámbar en Aragón. »

En el meteix *Criticón* feu notar que 'ls espanyols « *abrazan todos los extranjeros, pero no estiman los propios. Son poco apasionados por su patria y trasplantados son mejores.* »

Al enaltir al Rei Ferrán no oblida a Isabel, però la situa en son just lloc, considerant-la com la gran cooperadora de la política de son espós: « *De lo que más se ayudó Fernando para ser príncipe consumado de felicidad y de valor, fueron las esclarecidas prendas de la nunca bastante alabada Reina D.^a Isabel, su católica consorte, que siendo mujer excedió los límites de varón.* »

Am refinada psicologia, ens assenyala després el perill qu' ofereix la influencia de les fembres en el govern dels Estats, que en moltes ocasions es l' esca del despotisme: « *Reinan en este sexo las pasiones de tal modo, que no dejan lugar al consejo, á la espera, á la prudencia, partes esenciales del Gobierno.* »

Gracián, per altre banda, no tenia un concepte massa enlairat del valer intel·lectual de la dona, com ho demostra que, al lloar-la, ho fa reconeixent-li qualitats de mascle. En la *Agudeza de Ingenios*, fa dir al seu germà Felip Gracián que la capacitat de la dona més sabia no

passa de la que té qualsevol home d'enteni-
ment als catorze anys. En aquesta malavolensa
té molta afinitat am Schopenhauer, al extrèm
de dir no res menys que val més la maldat de
l'home que 'l bé de la dona. Sort, diu, que
'l cel ha previngut que la hermosura casi sem-
pre fos trono de la necetat, que si no, no fora
un sol home am vida, que vida es la llibertat.

Reconeix, malgrat son malvoler, parlant
de les Reines: «*que la que por su corregimien-
to salió sabia y prudente lo fué en extremo y
ordinariamente las más varoniles fueron muy
prudentes. Fué rara y singular entre todas la
Católica Reyna D.^a Isabel, de tan gran capaci-
dad que al lado de un tan gran Rey pudo no
sólo darse á conocer pero lucir.*»

No puc resistir la temptació de mostrar-vos
la finesa d'observació del filosop, gran esbri-
nador del cor humá, quan parlant de la influen-
cia de les dones sobre 'ls governants, assenyala
amb aquestes belles paraules, — posant de relleu
que 's juga sovint la sort dels pobles amb el
matrimoni de llurs reis, — còm pot sempre més
l'esposa que la mare en el cor del sobirà: «*con
todo suele predominar más en el Príncipe el
amor intenso de una esposa que el reverencial
de una madre.*»

Entrant ja al fons del nostre estudi, trovèm
que aixis Machiavel com Gracián, exposen les
dificultats qu'ofereix la formació d'un Estat
nou, recalcant aquèl que no té per fundador
d'una monarquia a qui li dongué comensament
imperfecte, sino a qui la formá.

Un y altre reconeixen que 'ls obstacles son
escassos quan els Estats que s'ajunten tenen
semblansa y afinitat: «*Hay también grande
distancia de fundar un Reyno especial y homo-
géneo dentro de una provincia al componer un
Imperio universal de diversas provincias y na-
ciones. Allí, la uniformidad de leyes, semejanza
de costumbres, una lengua y un clima, al paso
que los unen entre sí, los separan de los extra-*

*ños. Los mismos mares, los montes y los ríos le
son á Francia término connatural y muralla
para su conservación.*» Aixis parlá Gracián. Ma-
chiavel escrigué avans: «*Quan els Estats nous
que s'adquireixen son de la mateixa provincia
y llengua, es molt fácil tenir-los, màximament
quan no están acostumats a viure lliures; abas-
ta pera posseir-los segurament que s'hagi
estingit la branca del Príncep que 'ls domina-
va, perquè en les altres coses, mantenint-se
sense alteracions y no havent-hi disconformitat
de costums, els homes hi viuen en quietut.*»

Cambía per complert l'aspecte quan les
nacions ajuntades no se semblen. Gracián ho fa
notar clarament: «*pero en la monarquía de Es-
paña, donde las provincias son muchas, las na-
ciones diferentes, las lenguas varias, las in-
clinaciones opuestas, los climas encontrados, así
como es menester gran capacidad para conser-
var, así mucha para unir.*»

Machiavel, referint-se an aqueixos Estats
que tenen l'habitud de regir-se lliurement y
am les seves lleis, manifesta que porten grans
dificultats a son govern y que cal molta for-
tuna y habilitat pera dur-los. Tres camins se
presenten, segons el florentí, pera conduir-los:
el primer consisteix en arruinar-los, el segon en
anar-hi a habitar personalment, y el tercer, en
deixar-los viure am les seves lleis, treient-ne
una pensió o creant un estat de pocs que
'l conservin afecte. De tots modos, acaba
dient, qui 's fá l'amo d'una ciutat qu'era
lliure, si no la desfá, temi d'esser desfet per
ella, puix sempre té per refugi en les seves re-
voltes el nom de la llibertat y els seus usos
antics, els quals ni pel curs del temps ni pels
beneficis rebuts s'obliden. Per això la més se-
gura vía es destruir-los o habitar-los.

El Comte d'Olivars se veu qu'havía es-
tudiat a fons a Machiavel, quan en sa Memoria
á Felip IV, aconsellant-li que no 's contenti
am ser Rei de Portugal, de Valencia, d'Ara-

gó y Comte de Barcelona, sino que treballí y pensí pera reduir aqueixos Reialmes a l'estil y lleis de Castella, li dona tres camins: el primer es el d'afavorir a alguns d'allí de manera que amb els oficis y dignitats de Castella no's recordin més dels privilegis locals; el segon es el de la negociació, una vegada segur de la forsa convenientment preparada; y el tercer, el d'anar a visitar en persona els Reialmes, fer que se promogui una bullanga y amb aqueix pretext introduir gent y, aparentant portar la pau, com per nova conquesta, assentar y disposar les lleis de conformitat a las de Castella.

Gracián demostra que l'idea destructora o uniformista no va niar en el cervell del Rei Catòlic, « *quien no fijó su Corte en alguna ciudad de las Españas ó porque no dió por definida la Monarquía, aspirando siempre á más, o por dictamen profundo de no hacer cabeza á una nación y pies á otras.* »

En el *Nicandro*, llibre que fou inspirat, si no escrit, pel mateix Comte Duc, parlant de Portugal s'afirma: « *que Felipe segundo debía quitar la sombra de Casa Real que dejó en Lisboa, porque no viendo ellos (los portugueses) este aparato, no se arrojarían á buscar alma á aquel cuerpo. El Rey D. Fernando debió hacer lo mismo con Aragón y Cataluña.* »

Aquesta última recansa comproba quant certa era la apreciació de Gracián respecte al sentit polític del Rei Ferrán, que portava en sí l'esperit de llibertat propi del Regne d'Aragó.

Al dir de Machiavel, el Príncep no deu tenir més objecte ni altre pensament ni pendre res per art seva, fora de la guerra y l'ordre y la disciplina d'aquesta, perquè es l'art únic que s'avé am qui mana.

Gracián, en cambi, no ho creu aixís: « *la eminencia real no está en el pelear sino en el gobernar. Entregó Fernando la juventud á la militia y la senectud á la política. Atendió en*

sus primeros años á conquistar, en los postreros á gobernar. »

En altre lloc s'expressa aixís: « *nunca se ha de entregar el Rey á un solo empleo (el de la militia) porque sería hurtarse á los demás. Peleando Carlo Magno en Alemania instituyó la célebre Universidad de París y el gran Parlamento de Francia.* »

Am gran acert proclama 'ls danys que causen de vegades als Estats els reis massa batalladors: « *Fueron muchos guerreros de corazón, pero destruyeron más sus Reinos que los contrarios; hicieron primero la guerra á sí mismos empobreciendo sus Estados de oro y gente, que es la mayor y principal riqueza.* »

Observa que les circumstancies y el meteix ambient son els que formen l'inclinació del Rei. Depèn molt, exclama, el que surti un Príncep perfecte, de la nació que 'l rodeja: « *Hay naciones que echan á perder sus Reyes, otras que los ganan.* »

« El Príncep, continúa, deu ajustar la seva inclinació a la disposició de la monarquia; quan el natural no li dona per això, valent-se de la industria. En certs temps se desitja un príncep guerrer y en altres un príncep pacífic; la dissort está en pendre's la réva o en barrejar se les contingencies. »

Sembla que volgué aludir a la inacció de Felip IV, que contrasta am la activitat de sos monarques veïns, al escriure: « *cuando los principes émulos ó vecinos son marciales ó guerreros, un rey criado en los entretenimientos ó delicias de la paz es fatal, es peligroso y aun desestimado, si no es que la política, la sagacidad y el saber suplan la falta de la pericia militar.* »

Considera més gran empenyo 'l de conservar la monarquia que 'l d'extendre-la, y per això sobre totes les armes hi posa les defensives. La ferotgitat humana que s'ha produït en la varietat y refinament de les armes matadores, li fa dir aqueixa sublim imprecació: « *es*

posible que se hayan forjado tantas armas contra la frágil vida? ¡Oh, infelicidad humana, que haces trofeos de tu misma miseria!»

No's pot expressar am més forsa la importància del diner en les guerres modernes, de com ho feu Gracián: «¿Penseu per ventura que 'ls Reis guerrejen amb el bronzo de les bombardes, el ferro dels mosquets y el plom de les bales? Res d'això, sino am diners, diners y més diners. ¡Mal año para la tizona del Cid y para la encantada de Roldán respecto de una maza preñada de doblones!»

Se comprèn que no admeti la guerra com a font de gloria sino com a dura necessitat dels Reialmes. Aixís es que parlant de les dos espases del Rei en Jaume y del Cid, molt semblantes; y en competència de quina va guanyar més batalles, exclama: «yo me atengo á la primera como más provechosa y quédese el aplauso para la segunda más fabulosa.»

En parecuts termes reflecta 'l *Criticón* la seva prevenció contra les gestes llegendàries, mostrant a la Illa de la immortalitat a tres que 's tapaven la cara am les mans y qu'eren no res menys que 'l Cid Campeador, el Roldán francès y el portuguès Pereira «*corridos de las necedades en aplausos, que cuentan de ellos sus nacionales.*»

Contrasta Gracián am Machiavel, que desvergonyidament aconsella als Prínceps que no guardin la fe més que quan els convinga, afegint que deuen esser entravessats de lleó y de guilla, quan am més noblesa d'esperit parla aixís l'escriptor aragonès del nostre Ferràn: «*Fué político, prudente no astuto. Vulgar agravio de la política es el confundirla con la astucia; no tienen algunos por sabio sino al engañoso y por más sabio al que más bien supo fingir, disimular, engañar, no admitiendo que el castigo de los tales fué siempre perecer en el engaño.*»

Referma la forsa de son pensament noble y

sincer amb els següents aforismes: «*Es la justicia el alma del Reinat y en el vicio no cabe cosa grande ni digna de eterno aplauso.*»

Enemic declarat de la tirania, dicta son càstic en l'esterilitat de la successió: «*La familia de los Césares en Roma fué estéril de sucesores tanto en calidad como en número, ordinario castigo de la tiranía.*» Si hagués vist un quant anys més hauria vist complert altre vegada 'l càstic, estroncada la casa d'Austria al morir Carles segon.

FREDERIC RAHOLA.

(Continuará)

Pera 'l número de desembre:

CLOPINEL

per ANATOLE FRANCE

Lohengrin



L preludi de *Lohengrin*! No s'havia realitzat mai encare, desde que l'art humà prova d'expressar lo inefable, una manifestació tan perfecta, tan deliciosa, de lo inmaterial. Listz, Carles

Baudelaire, Villiers de l'Isle-Adam y altres escriptors no menys subtils, han assajat de traduir aquet preludi am la paraula escrita, però, per belles que siguin les pàgines qu'han publicades, que per dessota han estat de llur admirable assumpte! Cap prosa, aduc cap poesia, podria arribar a l'altesa d'aquesta nuvolada on passen voliors sonores d'àngels d'ales de cigne, y que romp per un moment,

Comme un chœur de clairons éclatant à l'aurore, l'esplendor que s'acosta dels missatgers celestials.

Après, el teló s' aixeca. És veu una prada a les vores de l' Escalda. Devant d' Enric l' Aucellaire, devant la multitud dels senyors brabansons y saxons, Elsa es acusada d' haver donat mort a son germà petit — es acusada per Frederick, comte de Telramund. — Qui la defensará, an ella, ignoscenta y feble? Un cavaller qu' ha vist en somnis. « Am resplandenta armura s' em va un guerrer mostrar, de llum tan santa y pura no he vist altre hom brillar: la má en son brand posava, corn d' or al cint duent; qu' ell desde 'l cel baixava semblar-me va talment. El dols consol qu' ansío, discret y honest portá; en eix guerrer confío: ell mon campió serà! »

Elsa calla, extática, y veusaquí que sobtadament la multitud corre vers la riva, espantada y sorpresa per un prodigi. « Ah! Sorprenent miracle! Còm? què veig? Un cigne duu una barca cap aquí! Dins hi ha un guerrer! Brillanta armura duu! L' esguard s' abat devant tal brill! Ja s' apropa, mireu, ve cap aquí! Cadena d' or al cigne té lligat! »

Aixís, en un chor on se barreja, clarament formulat per la orquesta, el pressentiment d' una victoria propera, aixís s' exclamen els senyors brabansons, mentres Lohengrin aborda a la riva de l' Escalda. Lohengrin s' ha afanyat a venir pera defensar a Elsa de Brabant. Mentres diu els primers versos, les veus y els instruments callen, a fi de que 'ls espectadors puguin sentir netament y no oblidar mai més aquesta frase celeste:

« Te donc mercès, mon cigne aimat! Vés-ten de nou al lloc serè d' on m' has per l' ample riu portat; torna tan sols pel nostre bé! Serva-t fidel pel fi sagrat! A Deu! A Deu! mon cigne aimat! »

Oh! quins mots podrien expressar la inefable melodia del chor que lentament, tendrament, segueix an aquest adeu, y qu' es com el reconeixement meravellat, per tota una multi-

tut, tocada de la gracia, de la natura angélica del miraculós cavaller...

— Respòn, doncs, Elsa de Brabant! Si't soc campió per tu lluitant, vols sens duptes y sens cap por, fer-me guardiá del teu honor?

Elsa s' agenolla, subjugada per un ascendent diví.

— Mos béns, ma vida, tot es teu! Jo 't donc, mon hèroe, tot lo meu!

— Si are lluitant per tu jo venso, plau-te que sia 'l teu espós?

— Com als teus peus rendida 'm llenso, donc-te mon ánima am mon còs.

— Elsa, si 'l nom d' espós deus dar-me, si terra y gents defenc-te jo, si mai de tu podré allunyar-me, prometre-m deus cumplir això: Mai preguntar gosessis, mai sapiguer volguessis, còm soc, del lloc que vinc, ni menys el nom que tinc!

— Mai cosa aital deuré pretendre.

— Elsa! mon cor ja es teu!»

Ai! que va es l' anàlisi, y que fret sembla aquet diálec aixís traduit, despullat del doble encantament de la poesia original y de la música!

El més incolor dels mots qu' acabeu de llegir ressucita en la meva memoria adorables emocions; jo sento encare 'l tema indulgent y ferm alhora am que Lohengrin proibeix a Elsa de preguntar-li 'l seu nom. Còm ho faré? La paraula solsament parlada es impotentia pera revelar els encants de la paraula melòdica. Lo inefable no més pot expressar-se per sí mateix. Si volèu compendre y creure, sols hi ha un medi: anèu a sentir *Lohengrin*.

Mentrestant, ja que la ocasió s' ens presenta, miraré d' indicar segons quin sistema combina Ricard Wagner la exposició de sos dramas musicals.

Després d' haver, amb un preludi, transportat els espectadors a la esfera ideal o real que serà 'l medi de la acció, o amb una over-

tura, indicat els principals elements del drama, pren cura d'establir els caràcters. Establir els caràcters per medi de la música? Això es possible? Per medi de la música sola, no. La música, que subratlla, comenta y desenrotlla, en cap cas podria ésser precisa com la paraula.

S'han enganyat, voluntariament o involuntariament, aquells qu'han atribuït a Ricard Wagner la pretensió de pintar per la nota y el ritme reduïts a sí sols tal o qual sentiment, tal o qual objecte. Però establir caràcters y expressar passions, per la música unida a la poesia, això no més es difícil, y els treballs penosos tempten als grans esperits. L'ànima d'un ser humà, per complexa que sigui, pot revelar-se d'una manera general en qualques mots, mentres siguin suficientment quintessenciats. Trovar y agrupar aquets mots segons el ritme del vers, es cosa del poeta; a la frase parlada unir una frase melòdica que li sigui perfectament apropiada y en redobli l'efecte, es cosa del músic. Ricard Wagner es un gran poeta y un gran músic. Per això son tan nombrosos en son obra, admirables tèmes, expressió musical de les idees poètiques qu'acompanyen.

Desde que 'ls principals personatjes del drama wagnerià son entrats en escena, acullits per les sonoritats de la orquesta; desde qu'han pronunciat qualques paraules corroborades per qualques notes, l'espectador podrà seguir-los, ausents y tot, a través de tota la obra, perquè tindrà en els oïdos y reconeixerà per tot la melodia especial que 'ls distingeix y els explica. Primerament ella s'ha mostrat am l'auxili de la poesia, però, quan el sentit que representa serà suficientment comprès y lligat amb ella, podrà fer-se sentir sola, augmentada, disminuïda, aduc transformada, segons les eventualitats del drama, y a voltes un fragment de frase, a voltes aduc una sola nota vagament evocada per un sol instrument, abastarà a donar a l'auditori un món d'impressions interiors.

El partit que 'l drama líric pot treure d'aquets retorns breus y *saisissants* vers els caràcters y els sentiments fonamentals de la obra, un pot concebir-los, encare que no més sigui amb aquesta ràpida explicació; però lo que un no 's pot imaginar, a menys d'haver sentit *Lohengrin* o *Tristán y Isolda*, es l'empleo meravellós que Ricard Wagner fa d'aquet medi creat per ell; es son art de fer reapareixen en la orquesta les diverses melodíes-tipos, de fonde-ls-hi de faiso que, essent molt personals y de fàcil coneixen, malgrat això jamai interrompen la melodia simfònica, contínua, de la orquesta; es la prodigiosa emoció qu'invadeix l'ànima quan, a certs moments de l'acció, els temes s'entrallassen o topen en les sonoritats instrumentals o corals, a l'ensemps que 's compliquen sobre la escena 'ls moviments tràgics dels quals son la trama íntima, visible sempre.

Dit això, tornem a *Lohengrin*.

Després d'una senzilla y poderosa pregaria adreçada al cel per l'emperador d'Alemanya, el campió d'Elsa combat a Frederick de Telramund. El vigor dels metalls escandeix les alternatives de la lluita.

Frederick cau; Lohengrin li perdona la vida, y allavors esclata, llençat per Elsa y les cent veus del chor, el crit de victoria més fogós y més irresistible que jamai hagi sortit de pits humans. Aduc tenint en compte 'l geni mateix de Ricard Wagner, un se pregunta com pot ésser qu'un home hagi assolit la altesa d'inspiració y de ciencia que fa d'aquet final una incomparable obra mestre.

Quan el teló s'aixeca per segona vegada, la nit regna a l'interior del burg d'Anvers. Darrera qualques finestres aclarides, se celebra amb un festí la victoria de Lohengrin; en els esglaons de la esglesia están asseguts Frederick y la seva dona Ortruda, la maga escandinava. Vensuts pel jut de Deu, rumien en silenci.

Oh! qu' es dolorosa y odiosa la fressa dels violonxelos qu' acompanya llur reveria, y on per moments s' obre pas el tema am que Lohengrin va proibir a Elsa que jamai l' interrogués, y la melodia del preludi, qu' es la gloria angèlica del misteriós cavaller!

— Aixeca-t ja, companya en mon afront!, diu a la fi el comte de Telramund; la llum del jorn aquí no 'ns deu trobar.

— No puc partir; lligada 'm sento aquí. Dels enemics en l' esplendent festa, trobar-hi vui subtil verí mortal. que 'l nostre afront y ensemps llur goig acabi!

— Ai! Déu ens ha condemnat!

— Déu! es a ta covardia qu' anomenes Déu!

— M' espantes! Eix nom afrosament ressona en ta boca! »

Y el diàlec—una de les escenes més tràgiques de la obra wagneriana—es perllonga rublert de rabia y de remordiments, fins a la hora en que, entre 'ls perfums de la nit, Elsa apareix al balcó ignoscenta y ditxosa. Oh! aqueixa veu en les ombres encantades mentres els dos miserables sotjen llur dolsa presa y Ortruda esfereidora, exclama:

« Déus ofesos! Vaig are a vengar-vos! Puniu l' afront qu' aquí l' odi vos féu! Dau-me braó per mellor honrar-vos! L' orgull d' eixos vilis renegats desfèu! Wotan! t' invoco, oh Déu potent! Freia! escolta eix prec fervent! Feu qu' am mes arts d' engany funest, obtinga ma venjansa prest. »

Aprés, el drama 's desenrotlla. Per misericordia, Elsa aculleix a Ortruda que li insufla 'l verí d' una curiositat fatal. Però la maga ha cregut en va que podria arrossegar-se y dissimular sempre; son furor reventa la seva hipocresia. Quan, havent vingut el jorn, ella s' encamina, darrera d' Elsa, vers la esglesia, no pot sufrir de veure-s barrejada am les serventes, y s' abandona a formidables imprecacions;

bentost Frederick s' ajunta amb ella, y llurs veus flectomadores, barrejades a les queixes esglaiades d' Elsa, al cant angelical de Lohengrin, a les graves paraules del Rei, a la sorpresa y la colera del chor, formen l' admirable y trágic conjunt am que acaba el segon acte.

Joiosa, clara, vivás, la orquesta comensa. Aquesta introducció es el cant de les esposalles alegres. Al acabar-se s' ajunta al chor de jovincels y jovinceles que condueixen a Elsa y a Lohengrin a la cambra nupcial, dolsament il·luminada; aprés les veus, tan joves, tan fresques, tan tendres, s' allunyen y s' apaguen; els novells esposos están sols per primera vegada. No cerquèu pas en llurs transports l' amor crudelment esllanguidor que lliga Tanhauser a Venus, o la passió sanglotadora d' Isolda per Tristán. La unió dolsa de dugues ànimes, l' hymeneu de dos candors, l' un celest, l' altre de la terra, però gairebé celest a forsa de pureza; la fusió de dos àngels en un sol angel; tal es aquesta nit de noces. Tan bells, tan casts, llur cant es com una pregaria, y llurs cors son dugues lires verges.

Més el perfidiós consell d' Ortruda ha lliscat, temptador, en l' esperit d' Elsa. Ella voldria saber el nom, la naturalesa, la patria de l' hèroe a qui abraça: En va Lohengrin s' esforsa en apartar-la d' aquell pensament perillós; ella no pot resistir a son desig, y fa la pregunta fatal. En el mateix instant, Frederick, amagat darrera una cortina de la cambra nupcial, surt y creu sorprendre al seu miraculós vencedor; aquet, agafant la espasa que li presenta Elsa, fereix al traïdor, que flectoma y mor. En quan a l' esposa curiosa, s' ha acabat sa ditxa:

— Per dur-la al Rei guarniu-la encara, a Elsa, la meva suau muller! Jo allà daré resposta clara; qui es son espós podrà saber! »

Com al primer acte, els senyors brabantons y saxons están reunits devant el setge de ferro

d' Enric I' Aucellaire. Lohengrin s' atansa y diu, mentres la orquesta evoca la melodia del diví preludi:

«Al lluny del lluny, on mai anar podrieu, hi ha un gran castell y es Monsalvat son nom: explèndit temple en son bell mig veurieü, com mai altre semblant vegé cap hom. Un sacre calzer que la gracia omplena, com sens igual reliquia hi es guardat, el qual un jorn als homes purs de mena, pel bell estol dels àngels fou baixat. Cada any del cel devalla una coloma, per fer la seva gracia més potent: tal es el Gral; de pura fè am l' aroma, l' esperit cobreix del cavaller servent. Aquell que 'l Gral destina per servir-lo, armat se sent amb un poder sobrehumá; jamai les arts del mal podrán ferir-lo, car sols am l' esguart donar la mort podrà. Oiu.. al qu' ara aquí resposta us dóna: del Gral ja l' enviat coneix tothom; mon pare Parcival duu sa corona, servent jo 'n soc y es Lohengrin mon nom.»

El cavaller tindrà de partir. Aquesta Elsa qu' ha dubtat d' ell, però qu' ell adora, tindrà de deixar-la. Quina pluma podria contar els adeus de Lohengrin a Elsa, les llágrimes d' aqueix angel sobre aquesta noia viuda avans d' esser esposa? «Doncs, eix secret per qué me 'l feies dir? Ara partir dec jo ben lluny d' aquí!»

Y veus-aquí que 'l cigne ha tornat. Es hora de partir. El Gral s' irrita. «Oh Elsa! Sols un any restar volia jo al teu costat, gaudint ta propia sort!»

Inútils recances. Ell s' allunya en la barqueta miraculosa, cridat en va per la esposa, acompanyat dels precés de la multitud, perseguit per les imprecacions d' Ortruda, y el tema angelical del preludi, atravesat pels crits d' Elsa, reapareix en la orquesta, més enlairat, més clar, més inmaterial—y tan trist are!—mentres que 'l cavaller Gral s' en entorna vers les esplèndors misterioses de Monsalvat.

CATULLE MENDÉS

Un cas de telepatia literaria ⁽¹⁾

Las Circuustancias.—Reus 16,-X. 1907.

«LES DEUX CŒURS»

Lletra de
HIPÓLIT LUCAS.

Música de
H. DE FONTENAILLES.

Le cœur que tu m' avais donné,
Ma douce amie, en gage,
Ne l' ai perdu ni détourné,
Ni mis à fol usage.
L' ai mêlé tant et tant au mien
Que ne sais plus quel est le tien.
Pourquoi vouloir les diviser!
A ce penser je tremble,
Sans effort pourrait en briser
Le nœud qui les ressemble!
Il faudrait déchirer le mien?
Hélas! peut être aussi le tien.
A les separer desormais
Nons souffririons l' un et l' autre.
Laissons-les unis pour jamais,
Ce destin est le nôtre.
Ne cherchons plus quel est le tien,
Ne cherchons plus quel est le mien.»

Editor
DURAND & FILS; Paris.

Preu
1.35 frs.

«EN PENYORA

El cor que 'm vareu donar,
ma bella Aymía, en penyora,
tan bé vos el vaig guardar
que no l' he deixat ni una hora!

(1) Nosaltres som un poc aficionats a la ciencia de Gurney, Myers y Potmore. Ens sembla qu' amb el dato que publicuem y altres que 'n tenim en cartera, que no 'ls hem vist examinats en el llibre de *Les hallucinations télépathiques*, podem contribuir, modestament, al desenrotllo de la maravillosa ciencia que té per objecte fer llum sobre 'ls fenòmens que 's realisen en lo més pregón de la consciencia misteriosa y la observació dels quals escapa als medis de que havèm disposat fins avui, creient, vanitosament, qu' eren insuperables en poixansa y en exactitut.

Tant vaig volguer-lo posar
 aprop del meu, Missenyora,
 que en un se van barrejar
 y un mateix foc els arbora.
 A què volguéls desjunyir?
 A què volguer distingir
 quin es el meu, quin el vostre?
 D' haver-los de separar,
 al volguer-los deslligar
 tots dos perdriem el nostre.»

EDUARD GIRBAL Y JAUME

(Del *Bordó gentil*, poesies premiades am la Flor Natural en els Jochs Florals celebrats a Reus enguany.)

De la nostre poesia



VUI ens trovèm que, enfront dels idilis esmortuïts, dels planys y les anyorances d' altres temps, artificis floralescs evocadors de gestes patriòtiques sense interès, fossilisades en les planes de la historia, hi ha una joieria de rimes, fetes am paraules arcàiques, totes escullides, totes passades pel cedàs d' un gust que 'n diuen refinat, però que, com l' altre tendència, està absent de vida, no té nirvis, ni sang; no encarna, ètnicament parlant, la nostre manera d' ésser, no respòn a les lluites y esperances actuals, ni arriba a regirar-nos les entranyes. No! No es pas aquesta, ni l' anterior, l' expressió justa que li cal a l' ànima catalana, pera apomellar els ideals moderns que la trasbalsen y poder presentar-se triomfanta a l' admiració del mon. No es cantant un passat gloriós, que 'ns distreu del present y ens allunya del futur, qu'

esdevindrèm forts y ens enjoiarèm, ufanosos, amb obres de bellesa. No es escarnint — no més qu' escarnint — lo dels altres paisos, estrafent-nos per fòra y traint-nos per dins, tot elaborant en fret, que afirmarèm la nostre personalitat, y que, d' una terra en plena renaixensa, en farem una nació culta y progressiva, digna de l' avenir. No! No es ponderant els temps pretèrits, ni volent ressucitar els morts, com va florint la vida humana, ni com els homes superiors aixequen als humils, convertint-los en conscients y perfectes ciutadans. Hem de cantar heròicament els nostres dies, amb els dolors y els anels que tots covèm en el cor; hem de mirar enlaire, de cara al sol, enardits pels seus raigs aurífics, descontents de l' avui y enamorats del demà. Hem de dirigir-nos al poble, confonent nos amb ell, lluitant y sofrint per ell, servint-nos, pera fer-nos entendre, d' un lèxic viu; ben viu; lèxic que purificarèm, qu' hermo-sejarèm y tot, donant sempre, en les nostres obres, la sensació de la realitat. Hem de procurar, irreductibles, ésser eternalment nosaltres mateixos, am fesomia y caràcter propis, acceptant de lo que 'ns vingui de fòra tot allò que creguèm útil, tot lo que sigui fàcilment assimilable a nosaltres, tot lo que pugui enrobustir-nos y afinar-nos l' esperit, vestint la nostre lírica y el nostre art, en general, am les gales més hermoses y més escaientes possibles; llimant, pulint, sense que se 'n ressenti l' espontaneïtat, y sense defugir mai del dols torment de la forma, que diu el gran tràgic anglès, l' immortal Shakespeare. Si no ho fem aixís, si no 'ns mantenim fermes, ben de casa, aviat, a copia de voler ésser universals, o civils, com are es moda, ens allunyarèm cada dia més d' aquells que ja comensaven a escoltar-nos, acabant, no tenint res per dir, com encantats, am la lira a les mans, sense esma pera polsar-la.

IGNASI IGLESIAS.

Imp. de Dolors Torres. — Girona.